

УДК 371.134:[373.2+81'243]

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ТА МОВА І ЛІТЕРАТУРА (ІНОЗЕМНА)”

Ірина Мордоус

*Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, 01030 Київ, Україна*

Розглянуто теоретичне обґрунтування та практичне впровадження у процес підготовки майбутніх педагогів спеціальності “Дошкільне виховання та іноземна мова і література (іноземна)” педагогічної технології “портфель учня”. Висвітлено організацію навчання студентів, яка базується на підвищенні їхньої самооцінки та створенні умов для здобуття практичних умінь.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна технологія, самооцінка, мотивація, практичні уміння.

Знання, які даються насильно,
душать розум.
А. Франс

Підготовка фахівців дошкільного профілю завжди посідала особливе місце в системі педагогічної освіти. І на сучасному етапі вона не втратила актуального значення, інтенсивно змінюється її зміст відповідно до вимог, які ставить суспільство. Зростає потреба у фахівцях, які спроможні забезпечити максимальну реалізацію можливостей і талантів дитини у процесі введення її у світ іншої культури через іноземну мову. Звичайно, змінюються підходи до організації навчання дітей дошкільного віку іноземної мови. Організувати вивчення дітьми іноземної мови не в традиційному розумінні, а в контексті навчально-пізнавальної діяльності здатний педагог, який володіє практичними навиками реалізації сучасних педагогічних технологій в умовах суспільного дошкільного виховання.

Використання педагогічних технологій у підготовці фахівців освіти вивчають багато педагогів та психологів: Г. Н. Адександров, В. Х. Бондар, Ю. В. Васьков, І. М. Дичківська, С. М. Лисенкова, А. М. Нісімчук, О. С. Падалка, Є. С. Полат, Г. К. Седевко та ін. У наукових працях цих авторів розглядаються питання диференціації різних видів технологій навчання та методики їх застосування у вищому навчальному закладі. Якщо вести мову про формування у студентів готовності до професійної діяльності (навчання іноземної мови), то варто зазначити, що дослідження цієї проблеми стосується головно підготовки шкільних учителів та викладачів

вищих навчальних закладів (Г. А. Воробйов, Є. С. Полат). Аналіз літератури дає змогу зробити висновок, що небагато уваги приділено підготовці фахівців дошкільної освіти цього напрямку (Н. О. Горлова, В. М. Карташова, Г. В. Рогова). У розробленій Г. В. Роговою “Концепції підготовки фахівця з правом проведення занять іноземної мови з дітьми раннього віку” розкриваються цілі та завдання навчання студентів, пропонується орієнтовний комплекс знань та умінь, якими повинен володіти фахівець цієї спеціальності. Н. О. Горлова, крім визначення обсягу знань студентів, досліджувала способи спілкування з дітьми, педагогічні умови налагодження контакту та взаємодії. Дослідження В. М. Карташової присвячені питанням змісту педагогічних умов підготовки вчителя другої мови для суспільного дошкільного виховання. Аналіз результатів наукових досліджень проблеми підготовки вчителя іноземної мови для дошкільного навчального закладу свідчить про те, що вони присвячені загальним аспектам підготовки фахівців і не вивчають особливості застосування педагогічних технологій.

Є. С. Полат як ефективний засіб навчання дітей шкільного віку пропонує педагогічну технологію “портфель учня”. На наш погляд, ця технологія, якщо внести певні зміни, може слугувати міцною основою формування готовності до професійної діяльності майбутніх дошкільних працівників, зокрема викладачів іноземної мови.

Ми ставили за мету теоретично обґрунтувати та практично апробувати ефективність використання вищезазначеної технології у процесі підготовки фахівців спеціальності “Дошкільне виховання та мова і література (іноземна)”. Виокремили такі завдання: охарактеризувати зміст цієї технології й обґрунтувати можливості використання її основних змістових складових у процесі підготовки викладача іноземної мови дітей дошкільного віку; висвітлити систему роботи в цьому напрямі.

Насамперед з’ясуємо поняття “педагогічна технологія”. Поняття “технологія навчання” (або “педагогічна технологія”) з’явилося у середині минулого століття в Америці та відразу поширилося в багатьох країнах. В нашій країні особливої уваги воно набуло лише в останнє десятиліття. Поняття “педагогічна технологія” має велике значення і є вагомим чинником полегшення відходу від традиційної форми організації навчального процесу на різних ланках освітнього процесу. За визначенням ЮНЕСКО, “технологія навчання” – це системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів, а також їхньої взаємодії, який має за мету оптимізацію освіти. Технологія навчання також трактується як галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання й використання їх у навчальній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання. Ця галузь орієнтована значною мірою на учня, а не на предмет

вивчення і перевірку набутої практики (методів і техніки) у процесі емпіричного аналізу й широкого використання аудіовізуальних засобів у навчанні [4, с. 342]. У своїх дослідженнях педагоги та психологи (В. П. Беспалько, І. П. Волков, М. В. Кларін, В. М. Монахов, Г. К. Селевко) подають різні визначення цього поняття. Зосередження уваги на особистості дитини під час організації процесу навчання відображене у визначенні В. М. Монахова: “Педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безперечним забезпеченням комфортних умов для учнів й учителя” [5, с. 6]. Отже, технологія навчання передбачає максимальне забезпечення оптимальних умов для ефективної передачі знань та їх засвоєння порівняно з методикою, яка тільки озброює педагога методами, прийомами та засобами.

Г. К. Селевко виділяє певну ієрархію у використанні поняття “педагогічні технології”: Перший рівень – *загальнопедагогічна технологія*. Вона характеризує цілісний освітній процес у певному регіоні, освітньому закладі, на певному рівні навчання. В цьому випадку він ототожнює поняття педагогічна технологія з поняттям педагогічна система. Другий – *вузькопредметна педагогічна технологія*, яка визначається як “сукупність методів та засобів для реалізації певного змісту навчання і виховання в межах одного предмета (методика викладання предметів, методика роботи вчителя, вихователя та ін.)” [5, с. 29]. Третій рівень – *локальна технологія*, яка за змістом є технологією окремих частин навчально-виховного процесу, окремих видів діяльності або технологією роботи з навчальним матеріалом на різних етапах (презентація, засвоєння, активізація, контроль).

Підготовка фахівців дошкільного профілю спеціальності “Дошкільне виховання та мова і література (іноземна)” охоплює певний набір вузькопредметних і локальних педагогічних технологій, зокрема технологію “портфель учня”. Ця технологія розроблена недавно і розрахована для використання з дітьми шкільного віку. Її розробка зумовлена необхідністю створення умов для формування адекватної самооцінки школярів у процесі їх навчальної діяльності, що і є, на нашу думку, вирішальним чинником забезпечення ефективності навчального процесу та особистісного розвитку. Дітям у школі потрібно не тільки давати певні теоретичні знання, формувати у них практичні уміння та навички, а й необхідно навчати робити відповідні висновки щодо власних досягнень та можливостей. Технологія “портфель учня” сприяє формуванню необхідних навичок рефлексії, що це “інструмент самооцінки власної пізнавальної, творчої праці учня, рефлексії його власної діяльності” [2, с. 126]. Зміст її полягає в тому, що дитина збирає, на власний розсуд обрані, самостійні роботи. Відбувається це в обмежених тематичних і часових межах. А потім учень презентує зібраний матеріал перед

однокласниками, вчителем та батьками, обґрунтовуючи вибір кожного “експонату” та описуючи труднощі, які виникали у процесі виконання завдання. Тобто відбувається спочатку внутрішнє оцінювання, а потім зовнішнє. В основі технології лежить не тільки створення умов для формування адекватної самооцінки та вмінь оцінювання інших, а й зосередження уваги на розвитку особистісних характеристик учнів.

На наш погляд, розглянута технологія, використана в школі, може бути опорою для розвитку мотивації учіння у вищому навчальному закладі, тобто є можливість розширити сферу її діяльності задля поліпшення результативності професійної підготовки.

Завдяки своєму змістовому навантаженню технологія “портфель учня” відповідає чотирьом мотиваційним орієнтаціям навчання студентів, які виділив Б. І. Додонов (орієнтація на процес, результат, оцінку вчителя і запобігання неприємностей) [1, с. 227]. Крім вищезазначених орієнтацій, дуже велике значення для організації навчальної діяльності має потреба а досягненні. Суттєвий, але неоднозначний вплив на процес учіння має потреба у спілкуванні та домінуванні, а також інтелектуально-пізнавальна потреба, яка передбачає наявність у студентів свідомого бажання одержувати інформацію. Усі ці потреби утворюють плідючий ґрунт для реалізації навчально-пізнавальної діяльності, отже, і для ефективної професійної підготовки, а головне – згодом для професійного й особистісного зростання.

Усі ці компоненти створення мотиваційної сфери учіння студента можуть бути реалізовані у процесі використання педагогічної технології “портфель учня”.

Виходячи з ідеї, покладеної в основу цієї технології навчання, в процесі її застосування ми спробували посилити вимоги до виконання робіт студентами і таким чином перенести акцент з оцінювання власних доробків на їхній зміст. Вважали, що якщо поставити на перше місце операційний компонент, то це спонукатиме і розвиток мотиваційної сфери, і формування як теоретичних знань, так і практичних умінь і навичок, і зростання потреби пізнання – головних складових формування готовності до професійної діяльності майбутніх викладачів іноземної мови в дошкільному навчальному закладі.

На підставі визначених Є. С. Полат принципів технології “портфель учня” ми виокремили такі напрямки роботи студентів:

- підбір, створення та внутрішня систематизація матеріалів, здатних максимально відобразити та забезпечити навчально-пізнавальний процес у контексті навчання дітей дошкільного віку іноземної мови;
- захист власних доробків опосередковано через самооцінювання позитивних та негативних сторін виконаної роботи.

Перед початком роботи за цією технологією ми визначили принципи, за якими студенти повинні організовувати матеріал у своїх “портфелях”:

- урахування вікової періодизації. Цей принцип передбачає обов’язкове розподілення матеріалів, які підбираються відповідно до використання в різних вікових групах;
- тематичність і поетапність внутрішньотематичної диференціації розробок. Робота за тематичним принципом дає змогу скласти повноцінний комплект методичного забезпечення, який не тільки дає цілісне уявлення про зміст роботи, а й дає змогу відразу розподіляти, а згодом і збирати, матеріал відповідно до трьох етапів роботи (семантизації, активізації та закріплення) з ним;
- різноманітність засобів, методів і прийомів. Створення комплекту за однією темою спонукає до урізноманітнення змісту та форм роботи і стимулює студентів до пошуку, а в подальшому забезпечить зростання ефективності навчання дітей;
- комплексний підхід до формування мовної компетенції у дітей (поєднання трьох аспектів іноземної мови: фонетичного, лексичного та граматичного). Оскільки курс “Методика навчання іноземної мови” передбачає поступове ознайомлення з методикою роботи з різними аспектами іншої мови, це дає змогу послідовно реалізувати цей принцип;
- високий рівень комунікативності завдань (створених та підібраних). Реалізація цього принципу дасть змогу створити матеріал, який в подальшому забезпечить комунікативно спрямоване навчання дошкільників іноземної мови, що є основою опанування другої мови у певний віковий період.

Оцінювання відбувалося в двох формах: самооцінювання студентами під час презентації власних напрацювань і зовнішня оцінка викладачем та одногрупниками. Зовнішній контроль-оцінювальний компонент роботи, яка виконувалася, ми розподіляли на два рівні: проміжні презентації та підсумкове засідання. Проміжні презентації визначалися за тематичним принципом. Це сприяло формуванню піраміди професійних умінь та навичок і спонукало послідовний процес зростання самооцінки особистісної та професійної.

Незалежно від рівня, на якому відбувалася презентація, критерії оцінювання не змінювалися. В процесі організації роботи за цією технологією ми використовували принципи модульно-рейтингової системи, яка була допоміжним стимулюючим моментом. Студенти були ознайомлені із системою оцінювання: 5 балів – за репродуктивну відповідь; 10 балів – за використання додаткового матеріалу (який не був зазначений в списку рекомендованої вчителем літератури); 15 – за аналітичний підхід до

вирішення навчального завдання та висловлювання власної обгрунтованої думки. Оскільки в курсі “Методика навчання іноземної мови” виділені модулі, за якими студент отримує завдання практичного характеру (створення наочного або роздаткового матеріалу, розробка моделей, ігор тощо, адаптація засобів, методів, прийомів до організації навчально-пізнавальної діяльності на заняттях з іноземної мови), то студенти отримували також додаткові бали за творчий підхід до вирішення порушених проблем.

Зазначимо, що на початкових етапах запровадження в навчальний процес нової технології студенти не виявляли ініціативи. Першою мотиваційною орієнтацією була оцінка вчителя на початку курсу перед проведенням першої презентації. Згодом студенти активніше почали ставитися до завдань, які ставилися перед ними, і працювали на власний результат. Як виявилось, ми не даремно обрали тематичний принцип для проведення презентацій студентами. Захист зібраних матеріалів під час перших виступів дав змогу студентам, які не виступали, врахувати помилки та зауваження, а також ліпше усвідомити незвичні критерії контролю, що вплинуло на подальші розробки. Крім того, було виявлено, що поступово, у процесі проведення презентацій, зростає активність студентів в оцінюванні власної діяльності, яка поступово переходить від загальнопозитивної до диференційованої та адекватної, у процесі виконання поставлених навчальних завдань вони виявляють більше творчості.

Особливої уваги заслуговує останнє, підсумкове засідання. За словами Є. С. Полат, однією з умов успішного застосування технології “портфель учня” є залучення до формування адекватної самооцінки дітей їхніх батьків. Тому наше засідання ми провели у вигляді ділової гри – зборів батьків, якими були студенти іншої групи. Вони повинні були як “батьки” обрати для своєї дитини вчителя іноземної мови. А вибір вони робили на підставі демонстрування “портфелів”, які містили доробки за всіма темами, зібраними під час вивчення курсу “Методика навчання іноземної мови”. На цьому засіданні ми переконалися у тому, що, як писав Ю. М. Орлов, “найбільший вплив на академічні успіхи мають пізнавальні потреби в поєднанні з високою потребою в досягненнях” [3, с. 75]. Ми мали змогу простежити вияви трьох мотиваційних орієнтацій: на результат, на процес та на оцінку вчителя. Переважали орієнтація на процес, яка, на наш погляд, є найвагомішою, оскільки стимулює розвиток бажання до постійного самоудосконалення. Орієнтація на результат також була вагомим чинником. На завершення вивчення курсу “Методика навчання іноземної мови” студенти мали не просто “портфель” для демонстрування перед аудиторією, а повноцінний комплект для організації роботи з навчання дітей дошкільного віку іноземної мови, який вміщував конспекти проведення різноманітних форм організації

навчання іноземної мови, моделі, наочний матеріал (ілюстраційний, роздатковий), схеми, методичні розробки тощо.

Отже, виконана робота засвідчує доцільність використання педагогічної технології “портфель учня”, але із запропонованими змінами щодо критеріїв оцінювання та змістового наповнення тематичних “досьє” студентів. Така форма організації навчально-пізнавального процесу студентів сприяла зростанню інтересу до майбутньої професійної діяльності, виявленню творчості у вирішенні поставлених навчальних завдань, розвитку аналітичного підходу в роботі з літературою, активності у пізнанні та жаги до постійного самоудосконалення професійних знань та умінь.

На наш погляд, проблема застосування новітніх педагогічних технологій в процесі формування готовності у майбутніх фахівців спеціальності “Дошкільне виховання та мова і література (іноземна)” до професійної діяльності дуже актуальна і потребує подальшого наукового дослідження.

-
1. *Зимняя И. А.* Педагогическая психология. М., 2002.
 2. Новме педагогические й информационные технологии в системе образования / Под ред. Е. С. Полат. М., 2000.
 3. *Орлов Ю. М., Творогова Н. Д., Шкуркин В. И.* Стимулирование побуждений к учению. М., 1988.
 4. Педагогічна освіта: Словник / Уклад. С. У. Гончаренко. К., 2000.
 5. Педагогические технологии / Под ред. В. С. Кукушина. Ростов н/Д, 2002.

**PROBLEMS OF FUTURE TEACHER TRAINING ON THE SPECIALITY
“PRE-SCHOOL EDUCATION, LANGUAGE AND LITERATURE
(FOREIGN)”**

Iryna Mordous

*M. P. Drahomanov National Pedagogical University of Kyiv
Pirohov Str., 9, UA-01030 Kyiv, Ukraine*

The article considers the theoretical aspects and practical approbation of “students’ portfolio” in the prospective teacher preparation on the speciality “Pre-school Education, Language and Literature (foreign)”. It highlights the trends of students’ learning, which encourages and develops their self-esteem.

Key words: professional training, pedagogical technology, self-esteem, motivation, practical skills.

Стаття надійшла до редколегії 26.03.2004
Прийнята до друку 28.10.2004